I.L. CARAGIALE FOLLOWING THE REPORTAGE

Iuliana Miu

PhD, curator, editor, The National Museum of Romanian Literature, University of Bucharest

Abstract: After exposing some defining characteristics of the reportage, we focus our attention on the one practiced by I. L. Caragiale and on the way in which this protean species, both journalistic and literary, is found in some of his writings. We follow, in the fist phase, after a prior classification and datin, the features and the means of elaboration of some reportages written according to all the rules of the genre: "A. Odobescu", "Culisele chestiunii naționale", "Drama din strada Alecsandri", "O vizită la castelul «Iulia Hasdeu»", "O plimbare la Căldărușani". We notice here the care for the form, the spectacular structure of the text, the interference with other journalistic categories (the interview, for example), but also how the author is questioning the limits of the journalistic discourse. Highlighting the Caragialian stylistic imprint, among other things, we talk, about the tone of evocation, the nuances of irony and satire contained in descriptions and portraits, and the narrative that sometimes takes over the rhythm of the characters' movements and pulse or about the reporter's postures. Then, we are intersted in the way Caragiale relates to reportage in literature, looking for the occurences of specific terms, but also the technical and visional approachs in proses like "Articol de reportaj", "Groaznica sinucidere din strada Fidelității", "Reportaj", "O cronică de Crăciun", "Dintr-un catastif vechi" etc. We notice that the reportage becomes a subject of parody or a writing model, and the reporter – a representative character.

Keywords: reportage, truth, theatrical, parody, sensational

Revendicat și de genul jurnalistic, prin filonul informativ veridic conținut, și de literatură, prin libertatea de menevrare a mijloacelor de expresie, reportajul este o specie proteică, dificil de prins într-o singură definiție. Implicarea directă a reporterului și crearea iluziei de participare a cititorului, reconstiuirea evenimentului într-o compoziție narativă, interferată cu descriere și dialog, aptă să reclame dramatismul și profunzimea, dezavuarea ficțiunii și a impreciziei memoriale, propensiunea pentru concret, real și pentru evenimentul recent sunt doar câteva trăsături ce îl diferențiază de alte categorii ale literaturii sau publicisticii[1]. Pretinzând reporterului documentarea la fața locului sau recuperarea spațială și temporală prin diferite tehnici de investigare, o privire aparte și fertilă[2] asupra realității, căreia să îi atribuie un sens nou, și un stil bine individualizat, reportajul abordează o serie de subiecte: ordinare sau extraordinare.

Se știe că începuturile literaturii române moderne culminează cu cele ale presei, directorii, editorii și redactorii gazetelor fiind, în primul rând, mari cărturari, scriitori, profesori, pătrunși de suflul culturalizării și al deșteptării sentimentului frumosului, de dezideratul adevărului sau al educării politice a cetățenilor, cum exprima, în 1855, Mihail Kogălniceanu[3]" când bibliografia, pentru prima dată la noi, gazetăria românească.

[1] Conform observațiilor lui Radu Ciobotea *Reportaj și literatură. Eseu despre reportajul românesc și francez interbelic*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005 și *Reportajul. Tehnici de redactare*, Editura Cartier, Chișinău, 2012, Sorin Preda, *Tehnici de redactare în presa scrisă*, Polirom, Iași 2006.

[2] *Idem.*

[3] Mihail Kogălniceanu, „Jurnalismul românesc la 1855", în *Opere I. Beletristică, studii literare, culturale și sociale*, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Dan Simionescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974, pp. 336-344.

Bineînțeles, treptat, presa se deschide diverșilor colaboratori, cu profesii și niveluri de educație diferite, unii dintre ei, neavizați și neglijenți, autori de texte de o incurie impardonabilă[4].

Așezată, scrie Mihai Zamfir[5], mai degrabă sub semnul Memoriei decât al Imaginației, literatura pașoptistă conține un semnificativ număr de consemnări despre contextul tranformărilor rapide ale Principatelor Române și despre trăirile scriitorilor în fața lor. În aceste expuneri de fapte reale George Ivașcu[6] identifica, în *Curierul românesc*, din 1829, o primă formă de reportaj. Deși îl explica în termeni destul de generali, ca „relatare simplă, de cele mai multe ori concisă, a unui fapt de viață socotit ca demn de atenție și interes", Ivașcu remarca[7] melanjul dintre elementele literaturii de confesiune (jurnal, memorii, eseu, note de Călătorie, dialog literar) cu cele ale înregistrării, ale știrii, ale comentariului sau relatării de la fața locului.

În siajul romanului romantic de mediu social și al celui de aventuri, reportajul românesc urmează modelul francez, diferit de cel anglo-american, prin „profunda lui legătură cu cititorul (…) și capacitatea de a transmite sentimentul viu al realității"[8]. Dacă în Franța problematica reportajului atrage atenția încă din 1897, odată cu scandalul declanșat de inculparea presei pentru creșterea delincvenței juvenile, la noi, abia avangarda, refrectară excesului de literaturizare, îl pune pe tapet. Firește că reportajul își schimbă fațeta în funcție de evenimentele politice, istorice și literare, cel al lui Geo Bogza diferind de cel al lui Mircea Nedelciu sau Cornel Nistorescu, scriitori și reporteri influențați într-un grad mai mare sau mai mic de... Caragiale.

Mijloc de câștigare a existenței și de afirmare literară, gazetăria e practicată de Caragiale încă de la debut cu virtuozitatea unui scriitor definit de „o cadență sintactică personală"[9]. Ioana Pârvulescu a demonstrat cu succes cum la Caragiale presa devine „artă poetică"[10], iar despre reportajul practicat de acesta Șerban Cioculescu conchidea că îl ridică la „o treaptă superioară de conștiiciozitate"[11].

Reportajele lui I. L. Caragiale

Similare unor consemnări de „serviciu"[12], primele reportaje[13] ale lui Caragiale datează din 1879. Capodoperele genului, reportaje de atmosferă și de eveniment[14], atât specializate (politice), cât și nespecializate, de fapt divers[15] (pe cele de informare generală, ale evenimentului neprevăzut, cum sunt incendiile, le parodiază), apar ceva mai târziu, între 1895 și 1897: „A. Odobescu" (1895), „Culisele chestiunii naționale" (1896), „Drama din strada

[4] Prelungită până la Caragiale, care a făcut din greșelile de tipar un subiect în sine.
[5] Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, capitolul „Memorie vs. Imaginație: un model al prozei românești din secolul al XIX-lea, Editura Cartea Românească, București, 1989, pp. 70-105.
[6] George Ivașcu, studiu introductive la *Reflector peste timp. Din istoria reportajului românesc. I (1829-1866)*, studiu introductiv și note, text ales și stabilit de George Ivașcu, Editura Pentru Literatură, București, 1964, p. VII.
[7] Precum, mai târziu, Radu Ciobotea, *Reportajul. Tehnici de redactare*, Editura Cartier, Chișinău, 2012, p. 17.
[8] Radu Ciobotea, *op. cit, ed. cit*, p. 16.
[9] Notă definitorie pentru un reportaj, scrie Ciobotea, *op. cit, ed. cit*, p. 56.
[10] Ioana Pârvulescu, *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale*, Editura Humanitas, București, 2011, p. 9.
[11] Șerban, *Viața lui I. L. Caragiale*, Editura Eminescu, București, 1977, p. 97.
[12] Potrivit tipologiei lui Radu Ciobotea, *Reportajul. Tehnici de redactare*, Editura Cartier, 2012, p. 45.
[13] Conform lui Șerban Cioculescu, *op. cit, ed. cit*. p. 97, a se vedea „[Reportaj parlamentar]" din anul 1879 (pp. 213-214) și seria de patru „[Reportaje parlamentare]", din 1881 (pp. 282-293) din în I.L. Caragiale, *Opere*, vol. IV, *Publicistică*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015. Eu nu le-am tratat aici, considerându-le niște simple consemnări.
[14] Coform tipologiei Luminiței Roșca, regăsită în Radu Ciobotea, *Reportajul. Tehnici de redactare*, Editura Cartier, 2012, p. 44.
[15] Sorin Preda, *Tehnici de redactare în presa scrisă*, Polirom, Iași 2006, p. 165.

Alecsandri" (1896), „O plimbare la Căldărușani" (1897), „O vizită la castelul «Iulia Hasdeu»" (1897). Nota de teatralitate, de spectacular, stilul alert și fraza vioaie, atenția pentru formă și pentru detaliul concludent, miza relevării sensului ascuns din superficialul[16] „senzațional" sau din banalul cotidian, relația cu cititorul, ținut în suspans, partener de dialog, dar și „ritmul vorbelor, ca gesticulare a gândirii…"[17] sunt trăsăturile distincte ale acestor reportaje.

Tratând motivul și evenimentele premergătoare sinuciderii lui Odobescu, primul mare reportaj, „A. Odobescu", este, dată fiind notorietatea omului de cultură, conceput, zice autorul, dintr-o obligație morală față de „contimporani" și față de istoria vremii"[18]. „Roman de senzație" „din nenorocire real"[19], „dramă tristă[20]", „începută lent și săvârșită tragic", textul apare în trei numere și, datorită dispunerii în capitole, a titlurilor rezumative și a frazelor de încheiere, „Din sorginte autorizată", „Începutul romanului", „O contrarietate", „Incident neplăcut", „Femeea", „Inexplicabil" ș. a. m. d., câștigă în tensiune, fluență și accesibilitate.

Autorul încheie dintru început pactul verosimilității, garantând, în mod obiectiv, printr-un plural al politeții, autenticitatea surselor. Elementele de prim-plan și de portret[21] integrate prefigurează relația antagonică dintre aparență și esență, expunerea[22] funcționând aici și ca o demonstrație teatralizată, vivantă, a dialecticității lumii, a contrazicerii evidenței: „Nimeni n-ar fi bănuit că sub acel ton se ascunde flacăra unui *coup de foudre*. Cu delicatețea lui obicinuită, omul rafinat știa să ascundă tocmai sub masca contrară adâncul sentimentului."

Prin punerea în oglindă a celor două imagini ale personajului, una publică și alta privată, dar și prin pensularea celorlalte portrete, purtătoare ale semnelor fatidice, reportajul se apropie ca stare și atmosferă de „Inspecțiune". Chipul serafic, „de sfântă martiră"[23] (vezi Mitică din „Inspecțiune"), al doamnei Odobescu, gata să se călugărească pentru fericirea soțului, contrastează cu ireverențioasa vervă a tinerei cu „onoarea pătată" și cu indignarea vânătă a celui numit „bătrân berbant", „stricătură", „căzătură"[24]. Diferența dintre cele două texte, o face, desigur, în primul rând, modul de relevare a secretului (marotă caragialiană). În „Inspecțiune", cititorului îi revine sarcina reporterului de a „investiga", de a „inspecta", de a găsi în gestualitatea personajului „secretul enigmei[25]".

Ca orice reconstituire, textul este un melanj de întoarceri și reveniri: „Acum două-trei luni…". „Asta era ziua de duminică 20 octombre, acum trei săptămâni"[26]. Deși vagul memorial fuzionează cu data precisă, autorul are constant în vedere decantarea, elucidarea

[16] „— Ce mi-ați putea spune despre Brunea-Fox?
— Știi… foarte greu. Am fost prieteni, da! Era un om cult, extraordinar de talentat ca ziarist. Dar era mereu grăbit, mereu la vânătoare de subiecte cu o conotație senzațională – asta îl făcea să rămână cam la suprafața faptelor. Ori de câte ori s-a vorbit despre reportaj, am fost legați unul de altul, lucru care nu corespundeului. De fapt, fiecare din noi a avut drumul lui, foarte personal. Nu am scris același tip de reportaj, asta e evident. Reportajele lui Brunea-Fox rămân însă un reper al ziaristicii noastre." În *Geo Bogza – în dialog cu Diana Turconi, Eu sunt ținta. 18 iulie 1992- 14 septembrie 1993 (Snagov-Spitalul Elias),* Editura DU STYLE, București 1993, p. 240.
[17] Octavian Goga, în *Amintiri despre Caragiale*, antologie și prefață de Ștefan Cazimir, Editura Minerva, București, 1972. p. 89.
[18] I.L. Caragiale, „A Odobescu", în *Opere,* vol. II, *Proza literară. În perodice. Postume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 330.
[19] *Ibidem*, p. 339.
[20] *Ibidem*, p. 333.
[21] Sorin Preda, în *op. cit., ed. cit.,* p. 163.
[22] Cf. Sorin Preda, în *op. cit., ed. cit.*, p. 164.
[23] I.L. Caragiale, „A. Odobescu", în *op. cit., ed. cit.,* p. 337.
[24] *Ibidem*, p. 338.
[25] *Ibidem*, p. 331.
[26] *Ibidem*, p. 333.

eventualelor confuzii, asigurarea întregului context: „Să nu uităm a spune că" „Era necesar să dăm această introducție pentru a putea lămuri mai bine cititorilor"[27].

Dialogul, compus uneori ludic din răspunsuri la presupuse întrebări ale cititorilor, împreună cu mărturisirea deschisă a celui ce-și „cântă toată gama chinurilor" generează un spectacol violent-comic, violent dramatic.

Tot un schelet dramatic îmbracă și reportajul politic „Culisele chestiunii naționale", populat, potrivit autorului, de personaje exagerate chiar și pentru o comedie. Sau comèdie, dacă apelăm la accepțiile date termenului de Ioana Pârvulescu: „amor, infamie, pericol, nostimadă, spectacol, dramă sau simplă ciudățenie, (...) politică, peripeții, necazuri, creație și iarăși amor"[28]. În această situație generală teatralizată, la care se asistă și se joacă, personajul prevalează evenimentul: „Ceea ce însă e permis naturii, nu e permis și unui autor dramatic – un personaj atât de simplu numai natura are dreptul să-l creeze"[29]. Reținem „contrapunctul ironic și șarja satirică"[30] în portretul „samsarului" de la Rășinari sau al lui Dim. A. Sturza, influența dlui Sturza asupra lui E. Brote, rămas cu „un întreg repertoriu de gesturi scurte și hotărâte à la Sturza, de încruntări cu două sensuri, de zâmbete cu mai multe înțelesuri à la Sturza și de formele de catechism moral și politic"[31]. Ca și în „A. Odobescu", enunțarea încrederii în sursă aduce cu sine și deresponsabilizarea gazetarului față de cele relatate. Demne de semnalat sunt aici și referirile la regulile genului, printre care concizia scrisului și evitarea lungimilor inutile.

Dezvăluite chiar de către păgubitul D. Gabriescu, un architect păcălit de bani de amanta și de iubitul ei, întâmplările din „Drama din strada Alecsandri" alcătuiesc un reportaj de fapt divers cu stratageme à la *Duduca Mamuca*. Povestea, al cărei final e lăsat pe mâna Curții cu jurați"[32], e tipică și unui roman(ț) senzațional, reprezentabil scenic, cu mașinațiuni și turpitudini tipice Duducii din *Ciocoii vechi și noi*. De altfel, felul de a intra în cadru al eroilor, exersarea disimulării, atenția constantă pentru cititor, preiau, parodic, ceva din tiparul foiletonistic pașoptist. Sigur că apelul la document și detaliul biografic (cunoașterea a doi dintre eroi) ne poziționează într-o zonă a realului, dar el e constant văzut printr-o lentilă melodramatică.

Curiozitatea și imaginația reporterului, „interesat cu deosebire de criminali", de farsă, de procesul alienării și al absurdului îl îndeamnă să intre și el în marele joc actoricesc, să „facă toate chipurile" ca să vadă „numaidecât cele două ciudate tipuri", pe impostorii Olga Lățescu și pe Șabechi. Pentru a sta de vorbă cu „uimitor de naiva" Olga, reporterul, în care îl recunoaștem pe Caragiale, pretinde că este avocat. Situația nu se repetă în privința „dezgustător de ciniculului și de imbecil[33] fidanțat, care, recunoscându-l, nu are pentru început decât soluția de a se preface că doarme.

Prezentat cu distanță afectivă, fără encomioane și efuziuni, un ins „destul de cunoscut în lumea noastră cultă"[34] și mai ales cinstit, arhitectul se bucură de susținerea autorului. În Olga, el vede însă un fenomen, un caz patologic, interesant de abordat etiologic: „nervoasă

---

[27] *Idem*.
[28] Ioana Pârvulescu, *În Țara Miticilor. De șapte ori Caragiale*, ediția a doua, adăugită, Editura Humanits, București 2008, p. 70.
[29] I.L. Caragiale, „Culisele chestiunii naționale", în *Opere*, vol. IV, *Publicistică*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 43.
[30] *Ibidem*, în Note și comentarii, p. 1068.
[31] *Ibidem*, p. 24.
[32] I.L. Caragiale, „Drama din strada Alecsandri" în *Opere*, vol. II, *Proza literară. În perodice. Postume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 346.
[33] *Ibidem*, p. 367.
[34] *Ibidem*, p. 340.

până la isterie și foarte puțin înzestrată cu spirit practic și cu vederi serioase, având câteodată momente de adevărată sminteală și de apucături inconștiente, copil nenorocit al unor nenorociți părinți, cu toți sorții să nu poată deveni o ființă normală."[35] Evenimentele sunt asamblate cu entuziasmul unui prestidigitator sau al unui regizor, bucuros să anunțe apariția personajelor cu rol important „în afacere": „Îl vom vedea pe acela mai departe; până acuma (...), el stă discret dindărătul culiselor; el va apare pe scenă tocmai la actul final. Toată lumea înțelege că este vorba de intrepidul erou, junele Șabeki, qui, pour *son coup d'essai*, făcu un *coup de maître*.[36]"

Nici aici povestitorul nu lasă loc de echivoc și uzează de formule de tipul: „se va vedea că le luase Duduca, din mărturisirea ei mai târziu"[37] ; „O să se înțeleagă îndată pentru ce"[38]; „Să se știe că"[39], „căci se va vedea mai la vale că".

Anunțarea trecerii de la o diviziune la alta, reluarea și recapitularea în ritm ludic și vioi decelează grija pentru sinteză și structură. „În intervalul de câteva luni, de la ultima întâlnire a celor doi prieteni până la revederea lor către toamna trecută, ce devenise Olga? Călătorise". Cea mai alertă parte, cea de-a doua, configurată sub forma unei drame în șase scene, cu reverberații comice, grefate mai ales în teatrul ieftin practicat de Șabeki, e și cea mai palpitantă. Descrierea încleștării, realizată cu un maxim efect de real, preia ritmul respirației personajelor, în stilul unui Cornel Nistorescu[40], de mai târziu, și imprimă lectorului senzația de participare.

În „O vizită la castelul «Iulia Hasdeu»", greu de clasificat în vreo tipologie, genurile „se îngână și-și răspund", literarul fuzionează cu publicisticul, ironia cu seriozitatea. Prevăzut inițial ca un interviu, textul se transformă într-un reportaj infuzat cu interviu, descriere și narațiune. Condiționat de limitele reportajului și ale limbajului, Caragiale deplânge, mai mult sau mai puțin jucat, dată fiind dimensiunea ironic-echivocă a textului, de imposibilitatea redării intacte a impresiilor și a dialogului. „Firește, părerile ilustrului academician", declară el, cu falsă modestie și maliție, nu pot fi reproduse decât într-un mod „imperfect". Sub torentul ideilor sale eu nu pot nota decât liniamentele fundamentale cât se poate cu mai multă fidelitate"[41].

Descrierea detaliată, privirea către înăuntru și către în afară, către aproape și departe (spre văile Prahovei și ale Doftanei), creează un peisaj palpabil vizual, în măsură să „integreze cititorul"[42], al cărui suspans, mereu intensificat, este ritmat de deplasarea reporterului, de urcările și coborârile sale: „Acum, iar sus! sus!". Vertijul, incontrolabilul, insolitul efasează intenția întrevederii, astfel că interviul, vizibil mai cu seamă în cea de-a treia parte, se revelează ca simplu pretext.

Mai lipsit de consistență epică, asemănător memoriei de călătorie, dar edificator pentru punerea în exergă a unui motiv des întâlnit în literatura sa, derealizarea provocată de mirosuri stridente sau de căldură, este reportajul de atmosferă „O plimbare la Căldărușani", realizat cu ocazia vizitei la controversatul ierarh, suspendat, demis și retras la mănăstirea Căldărușani: „E frumos drum; e minunată mănăstirea; dar nu mai merg la Căldărușani, până

[35] *Ibidem*, p. 341.
[36] *Ibidem*, p. 345.
[37] *Ibidem*, p. 349.
[38] *Ibidem*, p. 350.
[39] *Idem.*
[40] Precum în reportajele reunite în volumul *Paradisul provizoriu*, Editura Albatros, București, 1982, de pildă „Lecția de anatomie", pp. 152-167, unde este redat cu o uluitoare fidelitate ritmul acțiunilor.
[41] I.L. Caragiale, „O vizită la castelul «Iulia Hasdeu»" în *Opere*, vol. I, *Proza literară. În volume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 195.
[42] Radu Ciobotea, *Reportaj și literatură. Eseu despre reportajul românesc și francez interbelic*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005, p. 18.

nu s-o schimba Campania pastrămii și a mustului, și mai ales până n-o da Dumnezeu să plouă”[43].

Reportajul în literatură

Cum bine remarca Ioana Pârvulescu, în ipostazele lui fictiv-biografice, marcate prin pronume de persoana întâi sau prin nume, director de gazetă sau dramaturg luat la rost[44], Caragiale nu ratează „niciuna din nenorocirile breslei”[45]. Glisând abil între real și ficțional, el provoacă și întreține iluzia realității, cum observa Florin Maniolescu[46], prin utilizarea unor nume de ziare, instituții și persoane (unele dintre ele doar ghicite, prin inițială) și exploatează, cu cuvintele lui Liviu Papadima, „filonul neîncrederii[47]”.

În unele texte, „Ultima oră”, „Reportaj” etc., ce pivotează în jurul poiecticii textului jurnalistic”[48], Caragiale etalează mijloacele de „fabricare” a senzaționalului și mecanismele de plăsmuire ale știrilor. „Personaj principal”, textul devine și parodie a genului, ca în „Articol de reportaj”, proză construită pe un calapod reportagistic, dar cu carnație ficțională, irigată de exagerări, gonflări sau fapt mărunt lipsit de semnificație. Anecdota (altfel, nelipsită oricărui reportaj) este că vina pentru neadevăr nu este a reporterului, dispus să discute „en pantoufles”[49] cu cei intervievați, ci a martorilor, care furnizează „minciuni și neghiobii supte din deget”, sporind, altfel, succesul de tiraj.

Intitulându-și una dintre secțiuni „Reportajul ca gen literar” – Caragiale arondează specia literaturii, dar o opune prozei (simple), „deprindere instinctivă a fiecărui cetățean”, și nu specialitate artistică. În schimb, continuă în același spirit histrionic, reportajul e un gen practicat cu vocație de romance, curioase și dispuse să prolifereze denaturat, „reporteri speciali[50]”, ce nu au nevoie nici de pană, și nici să fie acolo unde „prezența umană este improbabilă[51]”, în expediții coloniale sau în războaie.

Recurentă în textele lui Caragiale este vocabula „sezațional”, asociată, de multe ori cu cuvinte din aceeași stirpe a extraordinarului, precum „Înfiorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din strada Uranus”. În presă, lipsa știrii senzaționale înseamnă *morte saison*, „oribila dramă din strada Uranus, dramă menită să rămână în analele criminologiei universale, trimisă chiar de Dumnezeu, e în măsură să învioreze leșinata presă română, măcar pentru o lună de zile”[52]. Vecin cu policier-ul[53] și cu aventura, asociat cu comercialul, cu publicul popular[54], senzaționalismul, caricat de Caragiale, e integrat reportajului ca formă de poveste adevărată în măsură să destabilizeze literarul.

---

[43] I. L. Caragiale, „O plimbare la Căldărușani”, în *Opere*, vol. II, *Proza literară. În perodice. Postume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 446

[44] Ioana Pârvulescu, *În Țara Miticilor. De șapte ori Caragiale*, ediția a doua, adăugită, Editura Humanits, București 2008, p. 54.

[45] *Idem.*

[46] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale, Jocuri cu mai multe strategii*, Editura Cartea Românească, 1983, București, p. 70.

[47] Papadima, Liviu, *Caragiale, firește*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 104.

[48] *Ibidem*, pp. 104-105.

[49] I.L. Caragiale, „Articol de reportaj” în *Opere*, vol. II, *Proza literară. În perodice. Postume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 498.

[50] *Ibidem*, p. 494.

[51] Definiția reporterului special dată de Radu Ciobotea, *Reportajul interbelic românesc. Senzaționalism, aventură și extremism politic*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 53.

[52] I.L. Caragiale, „Înfiorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din strada Uranus”, în *Opere*, vol. II, *Proza literară. În perodice. Postume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 687.

[53] Conform lui Radu Ciobotea, *Reportajul interbelic românesc. Senzaționalism, aventură și extremism politic*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 10.

[54] *Ibidem*, p. 27.

Reiterat în toată sonoritatea lui, română sau străină, („*senzzaționale*"), senzaționalismul impune hiperbolizarea, punerea în contrast, contrafăcutul, artificialitatea, kitshul, minciuna[55], absurdul: „În momentul de a pune sub presă, reporterul nostru special află chiar de la nenorocita victimă a înrozitoarei drame din strada Uranus că ea nu s-ar fi sinucis de bunăvoie, ci că o mână criminală (...) i-a pus pumnalul în mână, obligându-o să-și tragă în inimă o lovitură de revolver". Circumscris senzaționalismului este omul-kitsh, reporterul-kitsh, „colecționar și creator"[56] de ostentație și fals[57], „însetat de distincție ca revers al insignifianței"[58], cum îl găsim în „Reportaj" sau în „Ultima oră!..."

„Dintr-un catastif vechi", un text pluristratificat, dezvoltat pe mai multe planuri, conține, în plus față de de alte proze avute aici în vedere, o dare de seamă asupra evoluției reportajului de la noi și un personaj feminin cu totul aparte, patroana reportajului românesc, coana Luța. Văduvă cu o avere modestă, analfabetă, făcând, în urma „serviciului de mică corespondență intraurbană, scrisă sau orală[59]", pe cel de reportaj, coana Luța este elogiată pentru promtitudinea, memoria, (imaginativă, firește) și talentele sale „farmacopeice", de prezicătoare sau de povestitoare.

Într-o epocă în care «nu se pomenea de serviciu telegrafic și telefonic nici cu fir, dar încă fără fir; nu se știa de căi ferate, de biciclete, de automobile, de atâtea ș-atâtea mijloace de locomoțiune și de corespondență, de care se bucură confrații reporteri actuali. Ușor îi vine intrepidului confrate astăzi, firește!"; „Telefonul… Alo!... Un enorm scandal! O crimă groaznică… o tragică sinucidere… un sinistru colosal… o catastrofă C.F.R… «Mână, *chauffeur!*... Și, „în mai puțin de trei sferturi de ceas, cu o viteză de o sută de kilometri pe oră, am ajuns cei dintâi la locul dezastrului; am scos carnetul și am notat rezultatul primelor noastre investigațiuni, pe care le comunicăm telefonic ziarului nostru… Cititorii noștri vor afla cei dintâi… etc."[60], coana Luța din Ploiești reușea să facă serviciul de reportaj „cu o celeritate și cu o exactitate care ar putea face gelos și pe cel mai neadormit dintre confrații noștri speciali în materie."[61]

Sub pretextul găsirii unui dosar, vechi de o jumătate de veac, ce adăpostea, scrise cu slovă popească „o sumă de anecdote din viața de pe atunci, povestite de cona Luța și „notate, atât pe scurt de transcriitor, într-o formă mai puțin originală, cât și pe larg, în forma originală a reporteresei – cum, la citire, mi-o aduc bine aminte"[62], Caragiale redă un „reportaj" de senzație în care actor principal este un arhiepiscop înstărit, arhondar la Cernica și mai mare peste vătășia de țigani de la Cozia"[63], de a cărei pățanie „Urlă Bucureștii", „oițele și berbecii.[64]". Îndrăgostit de soția doftorului Lemberg", nume pocit de reporteriță în Limbric, poate mai apropiat de universul ei lexical, arhiepiscopul o vizitează regulat și deconspirat, e nevoit să răscumpere tânăra pereche cu 14 mii de galbeni. Engramat de cadența și de structura poveștii orale, abundând de formule tipice, de prototipuri verbale („mână băite"), textul este și un ditiramb adus povestitorului oral. Prin inserțiile proverbiale instilate („vorba cântecului"), dar și prin cruzimea unor scene, precum cea a îngropăciunii, asemănătoare celei din *Soacra cu trei nurori* („Arnăuții l-au ridicat de subțiori, l-au așezat și l-au legat bine pe un

[55] Ștefan Cazimir, *I. L. Caragiale față cu kitschul*, Editura Cartea Românească, București, 1988, p. 20.
[56] *Ibidem*, p. 26.
[57] *Ibidem*, p. 34.
[58] *Idem*.
[59] I.L. Caragiale, „Dintr-un catastif vechi" în *Opere*, vol. II, *Proza literară. În perodice. Postume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, pp. 728-729.
[60] *Ibidem*, pp. 727-728.
[61] *Ibidem*, p. 729.
[62] *Idem*.
[63] *Idem*.
[64] *Idem*.

jeț, cum se face la orice mitropolit pentru îngropăciune. Pe urmă, a venit feciorul cu un lighenuș cu săpun și cu briciul – să-l radă”[65]), Caragiale se apropie aici mult de Creangă.

„Dintr-un catastif vechi” este și o pledoarie pentru reabilitarea istoriilor mărunte, neintegrate istoriei mari: „Ne propunem deci a da din când în când aici ceea ce ni se va părea mai de seamă din vechiul Catastif. ”[66]

Tot despre un scandal bisericesc, „Uneori și scandalurile sunt interesante – chiar și cele bisericești”[67], scrie autorul cu prefăcut dezinteres, și tot de pe la mijlocul veacului trecut e vorba și în „Un incident de senzație”. Culeasă din presa vremii, întâmplarea, un preot demască șarlatania legată de o preuspusă hlamidă făcătoare de minuni, e și un pretext de chestionare a forței manipulatoare a bisericii și a presei și de decelare a naivității umane.

Devenit, în unele texte, ca „Reportaj”, personaj principal, reporterul apare ca: un june „trecut prin școli și prin străinătate”; licențiat în drept, demonstrând, prin greșelile de tipar de felul „urinate în loc de ruinate”[68], capacitatea proteică a celei de-a patra puteri într-un stat!”[69]. Dl Caracudi, un tip comod, înzestrat cu o bogată imaginație, inventează știrile în Cișmigiu. Deși nu culege „informațiuni politice de senzație”[70], nu aleargă, nu se vâră „peste tot, în lume, în localuri publice și oficiale, în cercuri politice”[71]; „să scotocească, să miroase, să afle, să afle, să afle!”[72], i se întrevăd „apucături americane” și „un frumos viitor ca ziarist român”[73]. Are inspirație. Cu un ritm al povestirii deosebit de dinamic, pompat de suspansul urmăririi, textul, reportaj (intertextuat de false reportaje) despre un reporter, aduce mult cu prozele lui Mircea Nedelciu, care, printre altele, preia de la Caragiale, chiar din „Reportaj”, construcția „pălărie cenușie”, devenită la optzecist un simbol al omului din comunism. „Ies după el la potrivită distanță, ținând ochii la pălăria lui cenușie ca argintul. În dreptul palatului pălăria cenușie salutră iar.. Iar ofițerașul…”[74]

Aflat pe teren, dar furat de frumusețea naturii, reporterul întruchipează, în viunea caragialieană, scriitorul romantic, substras realității: „Reporterul scoate blocul din buzunar și scrie… E o vreme splendidă, și grădina sub cerul limpede de toamnă e mai frunoasă ca totdeauna. În aer liniște; ici și colo pică încetinel frunze galbene, învârtindu-se-n clipe largi până la pământ în jurul coadelor vestejite, și de departe s-aude glas de lebedă... Dar omul meu a isprăvit de scris; plătește, se scoală și apucă spre locul unde mă aflu… Mă dau binișor pe după movilă. Pornește spre intrarea Rosetti înapoi… După el… Iese prin strada Brezoianu… Unde mă duce?... Să vedem…”[75]

În aceeași categorie a reporterului inventiv, plăsmuitor de știri, dependent de starea vremii, intră și eroul din „O cronică de Crăciun” („Plouă, ninge, îngheață, se topește; vifor orb; o vreme – să nu scoți un reporter afară din redacție”). Aici, Caragiale descrie spațiul redacțional, cu tot cu sertarele ei, cu materialele de pus în gazetă: un studiu eseistic „de

[65] *Ibidem*, p. 732.
[66] *Ibidem*, p. 733.
[67] *Ibidem*, p. 750.
[68] I.L. Caragiale, „Greșală de tipar”, în *Opere*, vol. II, *Proza literară. În perodice. Postume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, pp. 703.
[69] I.L. Caragiale, „Carnet High-Life”, în *Opere*, vol. II, *Proza literară. În perodice. Postume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 273.
[70] I.L. Caragiale, „Reportaj”, în *Opere*, vol. I, *Proza literară. În volume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 246
[71] *Idem*, p. 246.
[72] *Idem*, p. 246.
[73] *Ibidem*, p. 247.
[74] *Ibidem*, p. 249.
[75] *Idem*, p. 249.

palpitantă actualitate" despre literatură, de 65 de file, cu *va urma*, un altul depre presă, de 77 de file, și firește cu *va…* și o novelă „admirabilă poveste" care nu poate fi supusă presei idraulice, de o sută de file, „format ministerial, foarte mărunt și clar scrise, fără cea mai mică ștersătură sau îndreptare"[76].

Firul roșu care subîntinde „Groaznica sinucidere din strada Fidelității" este o „senzațională dramă pasională", „roman sentimantal" și „tragicomic, ieșit „din darea de seamă lirică și senzațională"[77]. Parodie a genului, situată la antipodul reportajului „A. Odobescu", textul subsumează diverse tipuri de știri, de reportaje și de reporteri, imaginativi sau în căutarea făptașilor, ca în „Drama din Strada Alecsandri".

Ceea ce reține Caragiale cel mai mult din reportaj și îl permută în literatură este o anume privire asupra realității. Îl instigă îndeobște evidențele trecute cu vederea, nepotriveala, lumea pe dos, sucită, viceversa, cu piese ce se impun reasamblate. Apoi, este vorba despre relația cu cititorul, pe care și-l face complice, pe care îl instigă și emoționează, căreia îi intuiește curizitățile și plăcerile: „Cum vă pare strofa de sus?/Mă prinz că vă place."[78] În ipostaza sa de reporter, aflat pe urmele eroilor, naratorul predă nu de puține ori ștafeta lectorului, nevoit să investigheze pe cont propriu, ca în „Inspecțiune" sau „Două loturi". Interesul acordat deconspirării, fantazării, devoalării secretului, despletirii inextricabilelor cauze ale întâmplărilor, reproducerea cât mai fidel posibil a dialogului, ocurența unor termeni ca scandal, confuzie, senzațional, reporter și reporteriță sunt în directă legătură cu genul tratat aici. Remarcăm, în literatură, ca și în reportaj, grija pentru formă, pentru scrisul concis, autoreferențialitatea, intertextualitatea, decupajul, pluristratificarea planurilor, celeritatea narației. Caragiale duce reportajul și literatura pe culmi înalte și pregătește terenul și avangardei, și optzecismului „transmisiunilor directe", și lui Geo Bogza, și lui Mircea Nedelciu.

BIBLIOGRAPHY

****Reflector peste timp. Din istoria reportajului românesc. I (1829-1866)*, studiu introductiv și note, text ales și stabilit de George Ivașcu, Editura Pentru Literatură, București, 1964.

Caragiale, I. L., *Opere*, vol. I, *Proza literară. În volume*, vol. II, *Proza literară. În periodice. Postume*, vol. IV, *Publicistică*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015.

Cazimir, Ștefan, *I. L. Caragiale față cu kitschul*, Editura Cartea Românească, București, 1988.

Ciobotea, Radu, *Reportaj și literatură. Eseu despre reportajul românesc și francez interbelic*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005.

Ciobotea, Radu, *Reportajul interbelic românesc. Senzaționalism, aventură și extremism politic*, Editura Polirom, Iași, 2006.

Ciobotea, Radu, *Reportajul. Tehnici de redactare*, Editura Cartier, Chișinău, 2012.

Cioculescu, Șerban, *Viața lui I. L. Caragiale*, Editura Eminescu, București, 1977.

[76] I. L. Caragiale, „O cronică de Crăciun", în *Opere*, vol. I, *Proza literară. În volume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 565.

[77] I.L. Caragiale, „Groaznica sinucidere din strada Fidelității", în *Opere*, vol. I, *Proza literară. În volume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 276.

[78] I.L. Caragiale, „ Zig-Zag!...", în *Opere*, vol. II, *Proza literară. În perodice. Postume*, prefață de Eugen Simion, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Editura Fundației pentru Știință și Artă, București, 2015, p. 8.

Kogălniceanu, Mihail, „Jurnalismul românesc în 1855”, în *Opere I. Beletristică, studii literare, culturale și sociale*, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Dan Simionescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974, pp. 336-344.

Manolescu, Florin, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Editura Cartea Românească, București, 1983.

Papadima, Liviu, *Caragiale, firește*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999.

Pârvulescu, Ioana, *În țara Miticilor. De șapte ori Caragiale*, Editura Humanitas, București 2008.

Pârvulescu, Ioana, *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale*, Editura Humanitas, București, 2011.

Preda, Sorin, *Tehnici de redactare în presa scrisă*, Editura Polirom, Iași, 2006.

Zamfir, Mihai, *Din secolul romantic*, capitolul „Memorie vs. Imaginație: un model al prozei românești din secolul al XIX-lea”, Editura Cartea Românească, București, 1989, pp. 70-105.